

Gergel Yu. V., PHD student of Department of History at Kyiv Slavonic University (Ukraine, Kyiv), gergel_yulia@ukr.net

Ukrainian–Lebanese cooperation in the humanitarian sphere (education, culture, science) in 1990's – 2011

The article, based on archival material of the MFA of Ukraine, attempted to analyze and characterize the state of Ukrainian–Lebanese cooperation in the humanitarian sphere in 1990's – 2011. The author characterizes the state of the legal framework of humanitarian cooperation, its basic forms and perspectives of development, and concludes on unused opportunities for cooperation in that direction. The article emphasizes that Ukraine has considerable experience of teaching Lebanese students in Ukrainian universities. Giving coverage to intercultural interaction, the author emphasizes the role of cultural centers for maintaining the proper level of cultural cooperation.

Keywords: education, culture, cooperation, legal framework, cultural center, Ukraine, Lebanon.

Гергель Ю. В., аспірантка кафедри історії, Київський слов'янський університет (Україна, Київ), gergel_yulia@ukr.net

Українсько–ліванське співробітництво в гуманітарній сфері (освіта, культура, наука) в 1990–х – 2011 роках

На основі архівних матеріалів МЗД України предпринята попытка проаналізувати та охарактеризувати стан українсько–ліванського співробітництва в гуманітарній сфері в 1990–х – 2011 гг. Автор характеризує стан договірно–правової бази гуманітарного співробітництва, його основні форми та перспективи розвитку, а також робить висновок про невикористані можливості взаємодії в указаному напрямку. В статті особа підкреслюється, що Україна має значительний досвід організації навчання ліванських студентів в українських вищих навчальних закладах. Освеця міжкультурне взаємодія, автор звертає особливу увагу на роль культурних центрів для підтримання належного рівня співробітництва в області культури.

Ключевые слова: образование, культура, сотрудничество, договорно–правовая база, культурный центр, Украина, Ливан.

* * *

УДК 94(477)«1924–1940»

Садовник О. В., аспірант кафедри всесвітньої історії, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського (Україна, Вінниця), sashokodessa@mail.ru

ІСТОРИЧНІ КОРЕНІ ВИНИКНЕННЯ ПРИДНІСТРОВСЬКОГО КОНФЛІКТУ 1989–1992 РР.: МОЛДАВСЬКА АВТОНОМНА РАДЯНСЬКА СОЦІАЛІСТИЧНА РЕСПУБЛІКА У СКЛАДІ УРСР 1924–1940 РР. ЯК ОДНА ІЗ ОСНОВНИХ ПЕРЕДУМОВ КОНФЛІКТУ

Стаття є самостійним науковим дослідженням, присвяченим вивченню актуальних проблем утворення, розвитку, а також ліквідації Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки у контексті сучасної проблеми Придністров'я.

Метою статті є дослідження особливостей соціально–економічного, політичного та етнокультурного розвитку Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки як однієї з основних передумов виникнення конфлікту в Придністров'ї у 1989–1992 рр.

Автору вдалося розкрити та систематизувати глибокі історичні корені сучасної проблеми Придністров'я, які сягають 20–40-х рр. ХХ ст., та дійти до висновку, що саме територіальні зміни без урахування етнічного складу населення заклали передумови Придністровської проблеми, яка і сьогодні залишається далекою до вирішення.

Ключові слова: МАРСР, історіографія, адміністративні зміни, Придністровська проблема, МРСР.

Українсько–молдавське порубіжжя є надзвичайно цікавим та мало вивченим історико–етнографічним регіоном. На лівобережжі Дністра із давніх часів проживали представники двох сусідніх народів – українського та молдавського, що доповнювали та збагачували один одного.

На початку 90–х рр. ХХ ст. коли на території СРСР розпочався процес виникнення незалежних держав, на лівобережжі Дністра виникла Придністровська

Молдавська Республіка. Особливе місце в історії Придністров'я займає Молдавська Автономна Радянська Соціалістична Республіка, що існувала у складі УРСР із 1924 до 1940 року. Її утворення призвело до значних змін адміністративно–територіального устрою в регіоні та заклало передумови сучасної проблеми Придністров'я.

Питання пов'язані із утворенням МАРСР в різних аспектах досліджували радянські вчені. Зокрема, у праці С. Афтенюка [1] характеризуються політичні передумови утворення Автономної Республіки. Процес утворення Молдавської АРСР досліджувався у монографії Б. Віленського [2]. Із істориків Молдови відмітимо монографію А. Репіди [3], в якій досліджуються історичні передумови утворення Республіки.

Після розпаду СРСР та утворення на його території незалежних держав виникли передумови для об'єктивного дослідження історії Молдавської Автономної Республіки. Одним із перших таку спробу здійснив В. Бочко [4]. Окремі аспекти історії МАРСР вивчають історики самопроголошеної Придністровської Молдавської Республіки [5]. Однак, багато проблем розглядаються ними тенденційно, це стосується зокрема місця і ролі молдавського населення Придністров'я в утворенні Молдавської Автономної Республіки.

Більшовицький переворот у жовтні 1917 р. та окупація Бессарабії Румунією підняли значення Придністров'я на Балканському геополітичному напрямку. В роки громадянської війни запеклу боротьбу за ці території вела українська Центральна Рада, бессарабський «Сфатул церій» (Крайова Рада), а також війська білогвардійців та більшовиків. Після проголошення в Кишиневі 2 грудня 1917 р. Молдавської демократичної республіки її керівництво на чолі з «Сфатул церій» робило активні спроби приєднати до неї і Придністров'я. 17 грудня 1917 р. в Тирасполі відкрився Конгрес молдаван України, у його роботі взяли участь близько 100 делегатів від Придністров'я, Одещини та Буковини. Делегація що прибула на Конгрес з Кишинева на чолі з віце–головою «Сфатул церій» П. Халіпою прагнула надати йому націоналістичного забарвлення. У вітальній промові П. Халіппи відверто звучали антиукраїнські настрої: «Наш народ – народ борців та завойовників. Ви йдете попереду свого народу на Схід, щоб захопити землі і підкорити народи. Будьте обережні, на вашому шляху народ з яким вам необхідно боротися. Українці жадібні до землі, але ми є господарями цієї землі понад 400 років» [5, с. 71]. Однак, такі заяви не знайшли підтримки у придністровських молдаван.

Після остаточної перемоги більшовицької влади на Півдні України, у відповідності до постанови Всеукраїнського Ревкому від 28 січня 1920 р. Тираспольський повіт було включено до новоствореної Одеської губернії, а у березні 1920 р. до її складу передано і Балтський повіт. На початку березня 1923 р. у зв'язку із ліквідацією повітів і волостей та утворення округ і районів, лівобережні райони Придністров'я входили до складу Одеської та Балтської округ Одеської губернії і Тульчинської округи Подільської губернії [6, с. 69].

Рішення про утворення МАРСР було прийнято на III сесії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету восьмого скликання 12 жовтня 1924 р. в Харкові – тодішній столиці України. Молдавську делегацію на сесії очолювали Г. Старий та П. Кіор–Янакі. Із доповіддю

на сесії виступив голова Раднаркому Української РСР В. Чубар. Він з більшовицькою прямою заявив, що керівництво України, враховуючи тимчасову окупацію Бессарабії, вирішило включити до складу Автономної Республіки населені пункти та адміністративні райони в яких молдавське населення не складає більшості. На завершення В. Чубар висловив надію: «Обрана форма державності буде сприяти розвитку соціалістичної Молдавії і мати велике значення для трудящих Бессарабії в їх боротьбі за возз'єднання з радянською батьківщиною» [7, с. 90].

Сесія ВУЦВК прийняла постанову про утворення Молдавської Автономної Республіки та визначила її кордон. З північного–заходу він проходить по межі населених пунктів Грушка та Окниця Велико–Кісницького району Тульчинської округи Подільської губернії. З заходу та південного–заходу по державному кордону СРСР [8, с. 106]. Пізніше лінія адміністративного поділу між Одеською і Подільською губерніями УРСР та МАРСР кілька разів уточнювалась і остаточно була встановлена лише у травні 1926 р.

До складу Молдавської Автономної Республіки увійшла також частина районів Балтської та Одеської округ Одеської губернії та декілька населених пунктів Тульчинської округи Подільської губернії. Від Балтської округи до МАРСР відійшли Балтський, Олексіївський та Крутянський райони, а також три населених пункти Валегуцулівського району, від Одеської округи – Дубосарський, Григоріопольський, Тираспольський та Слободзейський райони, від Тульчинської округи – Кам'янський район. На початку свого існування територія республіки була поділена на 12 районів: Балтський, Олексіївський, Бирзульський, Рибницький, Ставровський, Ананьївський, Крутянський, Кам'янський, Дубосарський, Григоріопольський, Тираспольський та Слободзейський. Загальна площа республіки складала 8,1 тис. км² [3, с. 114].

На заході та південному–заході кордон Автономної Республіки, як зазначалося вище, співпадав з лінією державного кордону СРСР. Це означало, що до складу Молдавської АРСР де-юре включалась і територія Бессарабії, яка перебувала у складі Румунії.

Розподіл матеріальних цінностей між Автономною Республікою з одного боку, Одеською та Подільською губерніями з іншого, відбувався на засіданнях спеціально створених паритетних комісій. На території, що увійшла до складу Республіки, було збережено структуру міських, районних та сільських адміністративних одиниць, установ та організацій, що перейшли у підпорядкування Ревкому МАРСР з усім обслуговуючим персоналом та майном [9, с. 16–17].

Досліджуючи історичні корені проблеми Придністров'я не можна залишити поза увагою чисельність та національний склад населення регіону. В офіційних документах організатори утворення республіки шляхом фальсифікацій завищили долю молдавського населення. Голова Раднаркому УРСР В. Чубар виступаючи на сесії ВУЦВК про необхідність утворення Автономної Республіки вказав, що молдавани складають 58% населення Придністров'я [7, с. 48]. Через рік після утворення Автономної Республіки, голова її Ревкому Г. Старий, опираючись на матеріали спеціальної комісії, дав таку характеристику національного складу населення МАРСР: українці – 38,8%, молдавани – 32,1%, росіяни – 11,7%, євреї – 11,3%, представники інших національностей –

6,1% [5, с. 95]. Однак, найточніші данні, що реально відображали національний склад Автономної Республіки, були отримані за наслідками перепису населення 1926 р. Загальна чисельність її населення складала 572,5 тис. осіб, із них українців – 277,5 тис. (48,5%), молдаван – 172,4 тис. (30,1%), росіян – 48,9 тис. (8,5%), євреїв – 48,6 тис. (8,5%), представників інших національностей – 24,9 тис. (4,4%). Молдавани складали більшість лише у трьох районах республіки із 12, а саме: Дубосарському – 67%, Слободзейському – 64,7% та Григоріопольському – 45,7% [10, с. 19–20].

Відразу після утворення Автономної Республіки виникли проблеми пов'язані із неможливістю розміщення у Тирасполі органів влади та управління через відсутність необхідних приміщень та надзвичайно складну ситуацію, що склалася на кордоні СРСР і Румунії по р. Дністер. Тому 26 листопада 1924 р. керівництво УРСР прийняло рішення про розформування Балтської округи Одеської губернії та включення Балтського району з м. Балта до складу МАРСР. Місто було столицею Автономної Республіки з 1924 по 1929 рік. При цьому варто зауважити, що доля молдавського населення у Балтському районі складала лише 2,5%, а у м. Балті – 1,6% [10, с. 134]. У 1929 р. столиця Молдавської АРСР була перенесена до Тирасполя. Цьому сприяла нормалізація відносин між СРСР та Румунією і взаємне визнання кордонів.

Великі адміністративні зміни відбулися у Придністров'ї влітку 1940 року, коли МАРСР була ліквідована, а її частина приєднана до створеної Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки. В серпні 1940 р., у зв'язку із звільненням Бессарабії від румунської окупації та возз'єднанням її з СРСР, Молдавська АРСР припинила своє існування. Ще раніше, 10 липня 1940 р. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР прийняли постанову «Про утворення союзної МРСР», 20 липня Політбюро ЦК ВКП(б) остаточно вирішило питання адміністративно–територіального розмежування між УРСР та МРСР. У відповідності з цим рішенням 2 серпня 1940 р. VII сесія Верховної Ради СРСР прийняла закон «Про утворення союзної Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки» [11, с. 162–163].

До складу нового державного утворення із столицею у м. Кишиневі увійшли шість повітів колишньої Бессарабії – Бельцький, Бендерський, Кагульський, Кишинівський, Оргеевський та Сорокський, і шість районів колишньої МАРСР–Григоріопольський, Дубосарський, Кам'янський, Рибницький, Слободзейський та Тираспольський площею 3,9 тис. км², де проживали 310,7 тис. мешканців, що складало 45,9% території та 51,9% населення Автономної Республіки. Інші вісім районів – Ананьївський, Балтський, Валегуцулівський, Кодимський, Котовський, Красно–Окнінський, Пісчанський, та Черканівський були передані до складу Одеської області [12, с. 11–12].

Приєднання частини Придністров'я до Бессарабії у 1940 р. було прикладом більшовицької революційної творчості і знаходилося у протиріччі з існуючим законодавством СРСР та УРСР. Вищі органи державної влади Союзу РСР, УРСР та МАРСР не прийняли всіх необхідних правових актів. Питання про кордони нової республіки вирішувалось командно–адміністративними методами. Остаточно питання кордонів було вирішено указом Президії Верховної Ради СРСР «Про встановлення кордонів між Українською та Молдавською РСР», який був підписаний М. Калініним 4 листопада 1940 р. У ньому

є посилання на відповідне рішення Президії Верховної Ради МРСР, однак, цей орган було обрано значно пізніше – 8 лютого 1941 р. на першій сесії Верховної Ради МРСР [8, с. 118].

В основу розмежування у Придністров'ї було покладено пропозиції українського партійно-радянського керівництва. Об'єднання частини Придністров'я з Бессарабією в єдину республіку переслідувало ціль швидкими більшовицькими темпами довести Бессарабію до радянських стандартів, провівши індустріалізацію, колективізацію та культурну революцію. Це призвело до того що УРСР фактично втратила частину своєї території.

В період радянсько-німецької війни 1941–1945 рр. фашистські окупанти знову повернули р. Дністер прикордонні функції. На території між Прутом і Дністром було створено губернаторство «Бессарабія», а на схід від Дністра – губернаторство «Трансністрія», адміністративним центром якого стала Одеса, перейменована румунами в м. Антонеску. Визволення Придністров'я Червоною Армією у квітні 1944 р. призвело до відновлення МРСР у кордонах 1940 р.

МРСР як союзна держава проіснувала більше ніж пів століття. У червні 1990 р. парламент Молдови відмінив Закон від 2 серпня 1940 р. по якому ця республіка була утворена. Крім того керівництво Молдови різко змінило геополітичну орієнтацію із слов'янського напрямку в бік Румунії. Вихід Молдови із складу СРСР і оголошення нею акту 2 серпня 1940 р. незаконним, поставили народ Придністров'я перед вибором: відновити свою автономію у складі України, увійти до складу незалежної Молдови, що прагне до об'єднання з Румунією, або створити свою незалежну державу. В такій ситуації 2 вересня 1990 р. на Другому надзвичайному з'їзді рад Придністров'я було прийнято декларацію про державний суверенітет [5, с. 219]. Так виникла самопроголошена та ніким офіційно не визнана Придністровська Молдавська Республіка.

Таким чином, сучасна проблема Придністров'я має глибокі історичні корені які сягають 20–40-х рр. ХХ ст., коли більшовицьке керівництво СРСР та УРСР бажаччи повернути до свого складу Бессарабію створило на українських землях молдавське національно-територіальне об'єднання. Головною особливістю Молдавської Автономної Республіки було те, що молдавани ніколи не склали більшість її населення, а рух за національне самовизначення молдаван Придністров'я так і не виник. Територію Автономної Республіки було збільшено за рахунок районів населених переважно українцями. Територіальні зміни без урахування етнічного складу населення заклали передумови Придністровської проблеми, яка і сьогодні залишається далекою до вирішення.

У перспективі подальших досліджень обраної нами проблеми актуальним видається вивчення соціально-економічного, політичного та культурного розвитку Придністровського регіону у складі Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки у 1940–1990 рр. як ще однієї важливої історичної передумови Придністровського конфлікту.

Список використаних джерел

1. Аftenюк С. Л. Ленинская национальная политика и образование советской государственности молдавского народа. – Кишинев, 1971.
2. Виленский Б. В. Образование Молдавской Советской Социалистической Республики. – К., 1951.

3. Репида А. Образование Молдавской АССР. – Кишинев, 1974.
4. Боечко В. Д. Утворення Молдавської Автономної Соціалістичної Радянської Республіки і «Бессарабське питання» // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. Збірник наукових праць. – К., 1994. – Вип.3.
5. История Приднестровской Молдавской Республики. В 2-х т. – Тирасполь, 1996. – Т.1.
6. Иванова З. М. Левобережные районы Молдавии в 1918–1924 гг. Исторический очерк. – Кишинев, 1978.
7. III сесія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету VIII скликання 8–12 жовтня 1924 року. – Харків, 1924.
8. Начало большого пути. Сборник документов и материалов к 40-летию образования Молдавской ССР и создания Коммунистической партии Молдавии. – Кишинев, 1964.
9. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф.29. – Оп.1. – Спр.1090.
10. Всесоюзная перепись населения 1926 года. УССР. Итоги по республике. – М., 1930. – Т.6.
11. Лазарев А. М. Воссоединение молдавского народа в единое советское государство. – Кишинев, 1965.
12. ЦДАГО України. – Ф.29. – Оп.1. – Спр.1184.

References

1. Aftenjuk S. L. Leninskaja nacional'naja politika i obrazovanie sovetskogo gosudarstvennosti moldavskogo naroda. – Kishinev, 1971.
2. Vilenskij B. V. Obrazovanie Moldavskoj Sovetskoi Socialistichej Respubliki. – K., 1951.
3. Repida A. Obrazovanie Moldavskoj ASSR. – Kishinev, 1974.
4. Bojehcko V. D. Utvorennja Moldavs'koi' Avtonomnoi' Socialisticnoi' Radjans'koi' Respubliki i «Bessarabs'ke pytannja» // Problemy istorii' Ukrai'ny: fakty, sudzhennja, poshuky. Zbirnyk naukovykh prac'. – K., 1994. – Vyp.3.
5. Istorija Pridnestrovskoj Moldavskoj Respubliki. V 2-h t. – Tiraspol', 1996. – T.1.
6. Ivanova Z. M. Levoberezhnye rajony Moldavii v 1918–1924 gg. Istoricheskij ocherk. – Kishinev, 1978.
7. III sesija Vseukrai'ns'kogo Central'nogo Vykonavchogo Komitetu VIII sklykannja 8–12 zhovtnja 1924 roku. – Harkiv, 1924.
8. Nachalo bol'shogo puti. Sbornik dokumentov i materialov k 40-letiju obrazovanija Moldavskoj SSR i sozdanija Kommunisticheskoj partii Moldavii. – Kishinev, 1964.
9. Central'nyj derzhavnyj arhiv gromads'kyh ob'jednan' Ukrai'ny (dali – CDAGO Ukrai'ny). – F.29. – Op.1. – Spr.1090.
10. Vsesojuznaja perepis' naselenija 1926 goda. USSR. Itogi po respublike. – M., 1930. – T.6.
11. Lazarev A. M. Vossoedinenie moldavskogo naroda v edinoe sovetskoe gosudarstvo. – Kishinev, 1965.
12. CDAGO Ukrai'ny. – F.29. – Op.1. – Spr.1184.

Sadovnik O. V., graduate student of world history, Vinnitsa State Pedagogical University Kotsyubinsky (Ukraine, Vinnitsa), sashokodessa@mail.ru

The historical roots of the emergence of Transnistrian conflict 1989–1992 years: Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic as a part of the USSR in 1924–1940 as one of the main prerequisites for conflict

The article is an independent scientific studies on actual problems of formation, development and liquidation of the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic in the context of the current problem of Transnistria.

The article aims to study the characteristics of socio-economic, political and ethno-cultural development of the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic as one of the basic prerequisites of the conflict in Transnistria in 1989–1992.

The author managed to reveal and systematize the deep historical roots of contemporary problems of Transnistria, which reach 20–40-ies. XX century. And come to the conclusion that it is territorial changes without the ethnic composition of the preconditions laid the Transnistrian problem, which remains far from resolved.

Keywords: MARSR, historiography, administrative changes Transnistrian problem MSSR.

Sadovnik A. V., аспирант кафедры всемирной истории, Винницкий государственный педагогический университет им. М. Коцюбинского (Украина, Винница), sashokodessa@mail.ru

Исторические корни возникновения Приднестровского конфликта 1989–1992 гг.: Молдавская Автономная Советская Социалистическая Республика в составе УССР 1924–1940 как одна из главных предпосылок конфликта

Статья является самостоятельным научным исследованием, посвященным изучению актуальных проблем образования, развития, а также

ликвідації Молдавської Автономної Советської Соціалістическої Республіки в контексті сучасної проблеми Придністров'я.

Целью статьи является исследование особенностей социально-экономического, политического и этнокультурного развития Молдавской Автономной Советской Социалистической Республики как одной из основных предпосылок возникновения конфликта в Приднестровье в 1989–1992 гг.

Автору удалось раскрыть и систематизировать глубокие исторические корни современной проблемы Приднестровья, которые достигают 20–40-х гг. XX в., и прийти к выводу, что именно территориальные изменения без учета этнического состава населения заложили предпосылки Приднестровской проблемы, которая и сегодня остается далека до решения.

Ключевые слова: МАССР, историография, административные изменения, Приднестровская проблема, МССР.

* * *

УДК 008(477)

Васильюк О. С.,

аспірантка кафедри методики навчання суспільних дисциплін та гендерної освіти, Інститут історичної освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), milawe4ka_08@mail.ru

**МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ БІНАРНИХ УРОКІВ
З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
В УЧНІВ 8–Х КЛАСІВ НА ТЕМУ: «УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТОЛІТТЯ»
(ЗА ТВОРОМ П. КУЛІША «ЧОРНА РАДА»)**

Репрезентовано методику проведення бінарного уроку, взаємодію міжпредметних зв'язків історії України з українською літературою, ефективність та результативність проведення уроків такого типу. Розглянуто історичну ситуацію на українських землях у другій половині XVII століття крізь призму історичного роману П. Куліша «Чорна Рада». Зроблено припущення щодо об'єктивності поглядів автора на політичну ситуацію та події тієї доби. Доведено, що проведення такого уроку найкраще буде реалізовано у вигляді інтегрованого уроку за участі учителів-предметників з історії України та української літератури. Наведено основні аргументи на користь того, що твір може описати конкретні історичні події та бути задіяним на уроках історії України та української літератури. Розкрито поняття бінарного уроку та можливості його застосування у викладанні історії України та української літератури.

Ключові слова: бінарний урок, міжпредметні зв'язки, структура уроку, методика проведення бінарного уроку, інтеграція.

Методика бінарного заняття відрізняється від методики традиційного тим, що вчитель з одного навчального предмету й вчитель з іншого одночасно запланували проведення бінарного уроку або серії таких уроків у календарно-тематичному плануванні з підсумкових тем.

Педагогічна сутність такого уроку полягає в розробленні власної концепції бінарного уроку, що має зреалізуватися як синтез сучасного уроку з історії та сучасного уроку з української літератури з порушеної тематики боротьби українського народу за незалежність шляхом вибудовування логіки й стилю, завдяки міжпредметним зв'язкам взаємопов'язаних змістовим контентом, а також із попереднім і наступним матеріалом вивчення та передбачає ускладнення навчально-пізнавальної діяльності учнів [3].

Г. Цвікальська зазначає, що займатися «гімнастикою» почуттів необхідно повсякденно на уроках, у позакласні та позашкільній роботі. Робота ця повинна проводитися в декількох напрямках: розкриття механізму зародження та формування естетичного почуття; переказ фактів, котрі визвали естетичне почуття у художника, композитора, письменника; використання різних видів мистецтва при вивченні певної теми; організація художньо-естетичної діяльності школярів [15, с. 98].

Важливе місце при вивченні матеріалу культурологічного змісту на уроках історії посідають пам'ятки

культури і мистецтва. Відомі вчені та методисти: В. Васильєва, Г. Косова, Л. Кузнєцова, Ф. Коровкін, В. Козинець, В. Котляр, Л. Предтеченська, Г. Цвікальська, та ін. у своїх наукових працях та методичних рекомендаціях розробляли різні методичні підходи щодо вирішення такої складної проблеми, як вивчення творів культури і мистецтва на уроках історії та інших предметів гуманітарного циклу. Г. Косова зазначає, що особлива роль і місце в навчання історії належить творам літератури і мистецтва. Вони дозволяють учням повніше і глибше осмислити життя суспільства, яке їх створило. Яскравіше і емоційніше відчуті хід історичних подій, які пов'язані із створенням тієї чи іншої пам'ятки культури. На уроках історії ці пам'ятки виступають багатопланово. Як джерела знань, вони розповідають про матеріальне і духовне життя суспільства, перш за все про звичаї і психологію людей, свідчать про художній розвиток людства, розширення сфери мистецтва, збагачення його образотворчої мови [13, с. 5].

Міжпредметні завдання є невід'ємною складовою інтегрованого чи міжпредметного уроку. Їх використання на уроці дає змогу учням глибше і повніше опрацювати тему, пригадати та закріпити вже вивчений матеріал інтегрованої дисципліни або шляхом логічних суджень та умовиводів націлити учнів на подальше оволодіння учбовим матеріалом, що вивчатиметься на наступних уроках інтегрованого предмету.

У бінарній структурі заняття, органічно поєднуються особистості викладачів та учнів, їх взаємодія один з одним і взаємообумовлена діяльність викладання й учіння. При проведенні бінарного заняття досягаються наступні основні цілі: дотримання єдиного підходу до розгляду виникаючих проблем і єдності вимог до учнів у процесі їх навчально-виробничої діяльності [7].

Найбільш ефективно проводити бінарний урок при завершенні теми, як узагальнюючий, що закріплює систему знань з певної теми. При спільній роботі вчителі наочно бачать переваги та ступінь опанування матеріалом і його засвоєння учнями та прогалани в їхніх знаннях.

Досвід показує, що такі уроки сприяють глибшому і якісному засвоєнню навчального матеріалу в порівнянні з традиційними формами. Бінарні уроки допомагають учням по-новому поглянути на події української історії. Учні мають змогу провести паралель між тодішнім і сучасним, порівняти літературні та історичні аспекти показу героїчного славного минулого, відстоювання волі і правди. Вони можуть усвідомити поняття гендерної нерівності та оцінити роль жінки в історії. Проведення таких уроків необхідне для кращого самоаналізу та саморозвитку учнів, їхньої рефлексії щодо засвоєного матеріалу. Бінарні уроки сприяють кращому формуванню предметних компетенцій, зокрема логічній, аксеологічній, мовленевій, адже під час заняття учні можуть вільно висловлювати свою думку від прочитаного чи почутого, оскільки їм надається можливість проаналізувати події, зробити власні висновки. Такі уроки відрізняються наочністю при узагальненні вивченої теми й на них приділяється більше часу патріотичному вихованню учнів, що є дуже актуальним в наш час [5].

В якості завдання можна використати тільки такі, що містять початковий рівень складності. Наприклад:

- Що таке історичний роман?
- Хто з українських письменників надавав перевагу історичному роману у своїй творчості?